

**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ І АУДИТУ**

Кафедра обліку у виробничій сфері

Міждисциплінарна курсова робота

на тему:

**ОБЛІК І АНАЛІЗ РУХУ НЕОБОРОТНИХ
МАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ**

Студента 5 курсу групи ОІСм-11
Спеціальність 8.03050901 «Облік і аудит»
Кравчук Н.В.

Керівник: Муравський В.В. _____
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль, 2016

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Економічний зміст, склад та класифікація необоротних активів	5
2. Документальне оформлення руху необоротних матеріальних активів ..	13
3. Облік необоротних матеріальних активів.....	20
4. Аналіз ефективності використання та руху необоротних матеріальних активів	33
Висновок	36
Список використаної літератури	38

Вступ

На сучасному етапі розвитку продуктивних сил необоротні активи, як та раніше, залишаються чи не найголовнішим фактором виробництва. Вони займають, як правило, основну питому вагу у загальній сумі власного капіталу підприємства. Від їх якості, вартості, технічного рівня, ефективності використання багато у чому залежить кінцеві результати діяльності підприємства: випуск послуг, їх собівартість, прибуток, рентабельність, стійкість фінансового становища.

Необхідність оновлення необоротних активів підприємства за ринкових відносин визначається передовсім конкуренцією товаровиробників. Саме конкуренція спонукує підприємства здійснювати прискорене списання основних виробничих засобів із метою нагромадження фінансових ресурсів для наступного вкладання засобів у придбання більш прогресивного устаткування, впровадження нових технологій та іншого поліпшення основних виробничих засобів.

Важливе значення у збереженні необоротних активів та контролю за ефективністю їх використання мають чітко організовані обліково-аналітичні та контрольні функції підприємства.

Підвищення ефективності використання необоротних активів підприємств є одним із основних питань у період переходу до ринкових відносин. Від вирішення цієї проблеми залежить фінансовий стан підприємства, конкурентоспроможність його продукції на ринку та це підтверджує *актуальність* обраної теми курсової роботи.

Метою написання курсової роботи є висвітлення питань обліку необоротних активів та дослідження аналізу ефективності їх використання.

Для досягнення поставленої мети у роботі поставлені для вирішення наступні завдання:

- ✓ визначити економічну сутність поняття «необоротні активи»;
- ✓ дослідити класифікацію та склад необоротних активів;

- ✓ вивчити порядок документального оформлення руху необоротних матеріальних активів;
- ✓ вивчити методику обліку необоротних матеріальних активів;
- ✓ розглянути методику здійснення аналізу ефективності використання та руху необоротних матеріальних активів.

Предметом дослідження даної курсової роботи є методика обліку та аналізу необоротних активів на підприємстві.

Об'єктом курсової роботи є необоротні активи підприємства.

Теоретичною та методологічною базою виконання курсової роботи є роботи вчених, статті періодичної преси, нормативні та законодавчі документи, передовий світовий та вітчизняний досвід.

Методами дослідження при написанні курсової роботи є: економічний аналіз, статистичні розрахунки, інформаційне моделювання.

1. Економічний зміст, склад та класифікація необоротних активів

Однозначного тлумачення терміну необоротних активів не існує. Кожна складова необоротних активів у плані рахунків обліковується на окремому рахунку, так як облік потребує детальної інформації про окремі об'єкти, тому у професійній діяльності бухгалтери невикористовують таке узагальнене визначення як "необоротний актив".

В зарубіжній практиці поняття "необоротні активи" визначають по різному. Так, у Швейцарії необоротні активи у активі балансу об'єднані у групу - основні засоби; у Росії необоротні активи, які включають нематеріальні активи, основні засоби та дохідні вкладення відносять до матеріальних цінностей, у Німеччині необоротні активи визначають як основний капітал та фінансові активи; у Естонії — основне майно (довгострокові фінансові інвестиції, матеріальне основне та нематеріальне майно); у Єгипті - основний (основні засоби), моральний (нематеріальні активи) та ресурсний капітал (природні багатства) [20, ст. 296-297].

Необоротні активи - це матеріальні та нематеріальні ресурси, що належать підприємству та забезпечують його функціонування та термін корисної експлуатації яких, як очікується, становить більше одного року.

Слід зауважити, що у обліку називають активами те, що у економіці та юриспруденції називають *капіталом*. Тому однією із теорій походження поділу активів на оборотні та необоротні (основні) є класичний поділ капіталу визначним економістом Карлом Марксом на оборотний та основний.

Необоротні активи відносяться до неліквідних активів, тому вони можуть бути конвертовані у грошову форму тільки протягом значного проміжку часу. Також однією із особливостей необоротних активів є те, що вони погано піддаються оперативному управлінню, що за короткі періоди часу їх структура майже не змінюється.

Різні підходи до трактування поняття «необоротні активи» відображено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Економічна сутність необоротних активів у вітчизняній нормативно-правовій документації

Джерело	Визначення терміну	Примітка автора
НП(С)БО № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [14]	Необоротні активи – всі активи, що не є оборотними. Оборотні активи – гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців із дати балансу	На думку автора, таке визначення не конкретизує склад необоротних активів, а лише зводиться до ідентифікації необоротних активів за строком їх експлуатації
Правління Національного банку України	Необоротні активи - основні засоби (необоротні матеріальні активи) та нематеріальні активи [18]	Визначення необоротних активів зводиться до поділу необоротних активів на матеріальні та нематеріальні необоротні активи, тому не може бути використано для підприємств інших галузей, зокрема сільського господарства
Федерація Професійних спілок України [17]	Необоротні активи - це матеріальні та нематеріальні ресурси, які є на балансі ФПУ та надані у розпорядження структурним підрозділам для їх експлуатації та строк корисної експлуатації яких, як очікується, становить більше одного року	Визначення розкриває економічну сутність необоротних активів через їх класифікацію та строк корисного використання
Міністерство економіки України [12]	Необоротні активи - всі активи, що не є оборотними	Дублює визначення необоротних активів у НП(С)БО №1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»
Фонд державного майна України [13]	Необоротні активи - матеріальні та нематеріальні ресурси, які закріплюються за підприємством на праві господарського відання чи праві оперативного управління та забезпечують провадження його основної діяльності та строк корисної експлуатації яких становить більше одного року або операційного циклу, якщо він більший ніж рік	Дане визначення найповніше розкриває суть необоротних активів, порівняно із попередніми, оскільки окрім вищезгаданих характеристик вказує на необхідність права володіння чи користування необоротними активами суб'єктів господарської діяльності

Узагальнюючи тлумачення економічного змісту необоротних активів бачимо, що єдиного визначення необоротних активів не існує. Найповнішим, на

нашу думку, є визначення необоротних активів, яке подає Фонд державного майна України, у якому окрім класифікації та строку експлуатації активів береться до уваги право на володіння та користування необоротними активами.

За своїм економічним змістом та призначенням необоротні активи є господарськими засобами підприємства, які зазнають змін під час господарської діяльності для отримання продукції, тобто у процесі господарського обороту, необоротні активи використовують у якості ресурсного потенціалу для створення продукції, при цьому частина їх вартості відноситься на новостворену продукцію у вигляді амортизаційних відрахувань[2, ст.128]. Прибуток, що отримують від реалізації продукції підлягає розподілу, а частина коштів спрямовується на відтворення необоротних засобів. Таким чином відбувається процес обороту капіталу, у якому необоротні активи відіграють важливу роль у господарській діяльності підприємства.

До складу необоротних активів, які відображені у балансі відносять:

- **нематеріальні активи** – права користування природними ресурсами, майном, права на об'єкти промислової власності, права на комерційні позначення; авторське право та суміжні із ним права та інші нематеріальні активи.
- **незавершені капітальні інвестиції** – вартість незавершених капітальних інвестицій у будівництво, створення, виготовлення, реконструкцію, модернізацію, придбання необоротних активів (включаючи необоротні матеріальні активи, призначені для заміни діючих, та устаткування для монтажу), що здійснюються підприємством, а також авансові платежі для фінансування капітального будівництва[16];
- **основні засоби** – вартість власних та одержаних на умовах фінансового лізингу об'єктів та орендованих цілісних майнових комплексів, що належать до складу основних засобів згідно із відповідними положеннями (стандартами). У цій статті також наводиться вартість інших необоротних матеріальних активів;

- **довгострокові фінансові інвестиції** – фінансові інвестиції на період понад один рік, а також усі інвестиції, що не можуть бути вільно реалізовані у будь-який момент. У цій статті виокремлюють фінансові інвестиції, які згідно із відповідними положеннями (стандартами) обліковують методом участі у капіталі;
- **довгострокова дебіторська заборгованість**, яка включає заборгованість фізичних та юридичних осіб, що не виникає у процесі нормального операційного циклу та буде погашена після 12 місяців від дати балансу;
- **відстрочені податкові активи** – сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню у наступних періодах внаслідок тимчасової різниці між обліковою та податковою базами оцінки;
- **інші необоротні активи** – наводяться суми необоротних активів, що не можуть бути включені до наведених вище статей розділу "Необоротні активи".

Склад необоротних активів повністю співпадає із переліком рахунків 1 класу плану рахунків.

У зв'язку із впровадженням П(С)БО № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженого Наказом Міністерства фінансів України від 7 лютого 2013 р. №73, класифікація необоротних активів у Балансі (Звіті про фінансовий стан) підприємств дещо відрізняється від класифікації необоротних активів у попередній формі Балансу, та від класифікації необоротних активів у Плані рахунків бухгалтерського обліку. Так, нова форма Балансу містить нові статті: по-перше, незавершені капітальні інвестиції (попередня назва - незавершене будівництво); по-друге, інвестиційна нерухомість. Згідно нових вимог до складання Балансу підприємства, із переліку необоротних активів вилучено гудвіл. Нагадаємо, що гудвіл – це перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів та зобов'язань на дату придбання. Даний термін ввійшов у облікову практику підприємств після запровадження Національних стандартів обліку, адаптованих до МСФЗ. Причиною даного виключення є те, що цей вид необоротних активів

не знайшов практичного застосування у вітчизняній обліково-аналітичній практиці.

Краще зрозуміти економічну сутність необоротних активів допомагає їх класифікація.

1) *За функціональним критерієм* до складу необоротних активів відносять основні засоби, нематеріальні активи, незавершені капітальні вкладення, устаткування, призначене до монтажу, довгострокові фінансові вкладення, інші види необоротних активів.

2) *За характером володіння* необоротні активи підрозділяються на **власні**, до яких варто віднести довгострокові активи, що належать підприємству на праві власності або володіння, що відображені у складі його балансу, та необоротні **активи, що орендуються** та використовуються підприємством згідно із укладеним договором оренди із їх власником.

3) *За характером обслуговування окремих видів діяльності* підприємства виділяють необоротні активи, які обслуговують операційну діяльність — **операційні або виробничі необоротні активи**, необоротні активи, які використовують при здійсненні фінансової діяльності — **фінансові необоротні активи**, необоротні активи, що обслуговують інвестиційну (довгострокову) діяльність реального сектора — **інвестиційні необоротні активи**[4]. До інвестиційних активів відносять незавершене капітальне будівництво, устаткування, призначене для монтажу, тощо. Крім перелічених, виділяють також необоротні активи, що задовольняють соціальні потреби персоналу — **невиробничі необоротні активи**. Вони представлені групою об'єктів соціально-побутового призначення, що сформована для обслуговування працівників даного підприємства та знаходиться у його володінні. Це санаторії, профілакторії, столові, спортивні споруди, оздоровчі комплекси, та т.п.

4) Близьким до вищезгаданого є поділ активів на **активні та пасивні** необоротні активи *залежно від задіяності їх у виробничому процесі*. До

активних необоротних активів належать машини, механізми та устаткування, передавальні пристрої, безпосередньо задіяні у виробничому процесі. Пасивні необоротні активи представлені будівлями та спорудами, нематеріальними активами, машинами, механізмами та устаткуванням, що використовують із метою управління операційною діяльністю.

5) Вченими запропонована цікава «ринкова» класифікація необоротних активів *залежно від їх внеску до кінцевого фінансового результату діяльності підприємства*. За даним критерієм їх поділяють на «живі» та «мертві». **«Живі активи»** реально генерують прибуток, а **«мертві»** генерують «збитки»[19, ст.385]. Адже витрати на їх зміст та обслуговування, включаючи суму податку на майно, не окуповують себе через реалізацію продуктів, що виготовлені цими фондами.

Необоротні активи також поділяються на матеріальні, нематеріальні та інші. Якщо ні маси, ні об'єму актив не має (нова технологія, літературний твір та т. п., причому маса паперу (дискети), що містить опис, текст не враховується, оскільки це не сам актив, а носій, на якому нематеріальний актив розміщений.), то це нематеріальний актив, та він відноситься до третьої групи та відповідно до 12 рахунку. Якщо актив має та масу, та обсяг, то він матеріальний.

До матеріальних необоротних активів належать:

➤ **Основні засоби** — матеріальні активи, що утримуються на підприємстві для їх використання у процесі виробництва чи постачання товарів, надання послуг, здавання у оренду іншим особам або для виконання адміністративних та соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)[16], зокрема це:

- земельні ділянки;
- капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані із будівництвом;
- будівлі, споруди та передавальні пристрої;
- машини та обладнання;

- транспортні засоби;
- інструменти, прилади, інвентар;
- тварини;
- багаторічні насадження;
- інші основні засоби.

➤ **Інші необоротні матеріальні активи** — матеріальні активи, які призначені для використання більше року (або операційного циклу, якщо він перевищує рік)[16].

Для цілей бухгалтерського обліку інші необоротні матеріальні активи відносяться до наступних груп:

- бібліотечні фонди;
- малоцінні необоротні матеріальні активи;
- тимчасові (нетитульні) споруди;
- природні ресурси;
- інвентарна тара;
- предмети прокату;
- інші необоротні матеріальні активи.

➤ **Незавершені капітальні інвестиції** — витрати на будівництво, реконструкцію, модернізацію (інші поліпшення, що збільшують первісну (переоцінену) вартість), виготовлення, придбання об'єктів матеріальних необоротних активів (у тому числі необоротних матеріальних активів, призначених для заміни діючих, та устаткування для монтажу), що здійснюються підприємством.

➤ **Довгострокові біологічні активи**— усі біологічні активи, які не є поточними біологічними активами. Варто зазначити, що поточні біологічні активи - біологічні активи, здатні давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, приносити у інший спосіб економічні вигоди протягом періоду, що не перевищує 12 місяців, а також тварини на вирощуванні та відгодівлі[15]. Даний вид необоротних

матеріальних активів використовується переважно у галузі сільського господарства, тому його облік розглядати не будемо.

Найбільшу питому вагу серед необоротних матеріальних активів підприємства займають основні засоби. Вони різноманітні за своїм складом та призначенням, тому для правильної організації їх бухгалтерського обліку необхідно дотримуватись принципу їх класифікації. Підприємство може розширювати класифікацію, поділяючи у групи (підгрупи) основні засоби на власні, орендовані та такі, що перебувають у експлуатації, запасах, оренді, ремонті, на модернізації, реконструкції, добудові, часткової ліквідації тощо.

2. Документальне оформлення руху необоротних матеріальних активів

Для того, щоб своєчасно та повністю мати правдиві дані про стан та ефективність використання необоротних матеріальних активів, необхідно правильно організувати їх облік. При цьому важливе значення має своєчасне та правильне документальне оформлення їх руху: надходження, використання, внутрішнього переміщення, ремонту, зносу, вибуття або списання.

Однією із найважливіших складових необоротних матеріальних активів є **основні засоби**, які беруть участь у процесі виробництва протягом багатьох виробничих циклів, тому необхідно правильно упорядкувати їх документообіг.

Бухгалтерський облік об'єктів основних засобів здійснюється із застосуванням типових форм первинного обліку.

Основні засоби надходять від постачальників за оплати, від підрядників після закінчення будівництва об'єктів, як внески до статутного капіталу, при оприбуткуванні лишків, виявлених при проведенні інвентаризації тощо. У всіх випадках надходження основних засобів оформляється первинним документом за формою №ОЗ-1 *«Акт приймання- передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів»*. Форма ОЗ-1 застосовується для оформлення зарахування до складу основних засобів окремих об'єктів обліку; введення їх експлуатацію; оформлення внутрішнього переміщення основних засобів, а також виключення їх зі складу основних засобів для передачі іншим організаціям (підприємствам)[9, ст. 27].

При отриманні (купівлі) основних засобів акт складає комісія, яка призначається зарозпорядженням керівника. Акт форми №ОЗ-1 складається у одному примірнику на кожний окремий об'єкт. Складання загального акта, яким оформляється приймання декількох об'єктів основних засобів, дозволяється лише при обліку господарського інвентаря, інструментів,

обладнання тощо, якщо ці об'єкти однотипні, мають однакову вартість та прийняті у одному календарному місяці. Правильно оформлений та підписаний керівником акт передають у бухгалтерію. На кожний об'єкт разом із актом надходить та технічна документація, яку використовують при проведенні інженерних та організаційно-технічних заходів із метою ефективної експлуатації основних засобів.

Аналітичний облік основних засобів здійснюється у інвентарних картках за формою №ОЗ-6 *«Інвентарна картка обліку основних засобів»*. На кожен об'єкт основних засобів відкривається картка, у якій записуються всі дані, що характеризують об'єкт: інвентарний номер, первісна вартість, норми амортизаційних відрахувань, дата виготовлення чи введення, технічна характеристика та ін. Основою для заповнення інвентарних карток є дані акта за формою №ОЗ-1.

Для загального контролю за наявністю та рухом основних засобів вказані картки реєструється у *Описах інвентарних карток із обліку основних засобів форми №ОЗ-7*, які ведуться за видами(класифікаційними групами) основних засобів та містять номер картки, яка реєструється, інвентарний номер та найменування об'єкта[9, ст. 27].

Для обліку наявності основних засобів (за матеріально-відповідальними особами) застосовують *інвентарні списки основних засобів (форма №ОЗ-9)*. Інвентарні списки ведуться як доповнення до інвентарних карток. Списки заповнюється у двох примірниках на основі актів приймання-передачі, внутрішнього переміщення основних засобів форми №ОЗ-1, якими оформляються надходження та внутрішні переміщення основних засобів. Загальна кількість та вартість основних засобів, які враховуються у списках, мають бути тотожними даним інвентарних карток.

Для нормального функціонування об'єктів основних засобів підприємство несе певні витрати на їх підтримання у працездатному стані та відновлення. Із цією метою здійснюють ремонт або поліпшення основних засобів та інших необоротних матеріальних активів.

При підрядному способі ремонт основних засобів здійснюють спеціалізовані підприємства. Підставою для виконання робіт є договір, у якому зазначають: найменування об'єкта, який підлягає ремонту; терміни виконання робіт; умови та порядок розрахунків за виконання виконаний ремонт. Розрахунки при виконанні робіт із поточного ремонту будівель та споруд можуть здійснюватися на підставі *Акта приймання виконаних підрядних робіт (форма КБ-2в)*, щось зазначається у договорі на виконання робіт. При взаєморозрахунках за виконані роботи із капітального ремонту застосовується документи первинного обліку як для нового будівництва, а саме: Акт приймання виконаних підрядних робіт (форма №КБ-2в) та довідка про вартість виконаних робіт та витрат (форма №КБ-3)[1, ст. 264].

Приймання закінчених робіт із добудови, дообладнання, реконструкції оформляється *Актом приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих та модернізованих об'єктів (форма №ОЗ-2)*. Таким самим актом оформляють приймання об'єктів основних засобів після завершення капітального ремонту.

Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих та модернізованих об'єктів є тим первинним документом, на основі якого робляться відповідні записи у інвентарній картці про збільшення первісної вартості об'єкта у результаті його реконструкції, модернізації чи інших поліпшень. Якщо відображення всіх змін у вказаній інвентарній картці має певні труднощі, відкривається нова інвентарна картка (із збереженням раніше присвоєного номера) із зазначенням показників, що характеризують дообладнаний або реконструйований (поліпшений) об'єкт.

Переміщення основних засобів усередині підприємства (організації): із цеху у цех, із відділу у цех та навпаки — оформляється виписуванням *накладної на внутрішнє переміщення основних засобів*. Екземпляр накладної із розписками одержувача й того, хто здав, передається у бухгалтерію підприємства[19, ст. 127].

Бухгалтерія підприємства (організації) відмічає у відповідних інвентарних картках передані об'єкти та розміщує їх у картотеці за новим

місцезнаходженням. Необхідні записи (відмітки) здійснюються у інвентарних списках об'єктів.

У разі внутрішнього переміщення частини основних засобів, що обліковуються на одній інвентарній картці, бухгалтерія підприємства (організації) здійснює відповідну відмітку у екземплярі картки, а також у описі інвентарних карток та одночасно виписує на передані об'єкти додаткові екземпляри інвентарних карток, які розміщуються у картотеці за новим місцезнаходженням переданих основних засобів. Відповідні записи здійснюються у інвентарних картках об'єктів за місцем їх знаходження.

У процесі використання основні засоби зношуються, тому здійснюють нарахування *амортизації* — це поступове перенесення вартості необоротних активів на новостворений продукт відповідно до встановлених методів та норм. Нархування амортизації проводиться щомісячно протягом терміну корисного використання об'єкта. При нарахуванні амортизації можуть формуватись такі первинні документи:

- **«Розрахунок амортизації основних засобів (для промислових підприємств)», форма №ОЗ-14;**
- **«Розрахунок амортизації основних засобів (для будівельних організацій)», форма №ОЗ-15;**
- **«Розрахунок амортизації по автотранспорту», форма №ОЗ-16.**

Вибуття основних засобів та списання їх із балансу підприємства може здійснюватися внаслідок їх реалізації, безкоштовної передачі, списання у випадку виявлення недостачі та ліквідації через невідповідність критеріям визнання активом.

При безкоштовній передачі або реалізації основних засобів іншому підприємству складається **«Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів» (формою №ОЗ-1)** у двох примірниках (для підприємства, яке отримує, та підприємства, яке здає основні засоби).

Ліквідація об'єктів може відбуватися у результаті фізичного, морального зносу, аварій, стихійного лиха.

При цьому оформляються акти на списання типової форми №03-3 «*Акт на списання основних засобів*» та №03-4 «*Акт на списання автотранспортних засобів*», які складаються комісією та затверджуються керівником підприємства. у акті вказується об'єкт, що ліквідується, його вартість, сума зносу та причина вибуття, оприбутковані у процесі ліквідації матеріальні цінності, а також понесені витрати[9, ст. 36].

Оформлений акт на ліквідацію основних засобів передається у бухгалтерію підприємства (організації), яка здійснює відмітку про вибуття об'єкта у інвентарній картці, а також у опису інвентарних карток. Відповідні записи здійснюються у інвентарному списку основних засобів за місцем їх знаходження.

Якщо на одній картці обліковується кілька інвентарних об'єктів, частина із яких ліквідується, бухгалтерія відмічає вибуття об'єктів у картці, у описі інвентарних карток та у інвентарному списку.

Ліквідація окремих пристроїв, що входять до складу інвентарного об'єкта, тобто його часткова ліквідація, оформляється за загальними правилами.

Схема документообороту основних засобів на підприємствах зображена на рисунку 1.

Облік та рух **інших необоротних активів** регламентується тими ж первинними документами, що й облік основних засобів. Зокрема, при надходженні інших необоротних матеріальних активів, введенні їх у експлуатацію, а також виключення їх зі складу необоротних активів для передачі іншим організаціям (підприємствам) оформляється первинним документом за формою №03-1 «*Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів*»; при ліквідації об'єктів формується «*Акт на списання основних засобів*» типової форми №03-3[20, ст. 162].

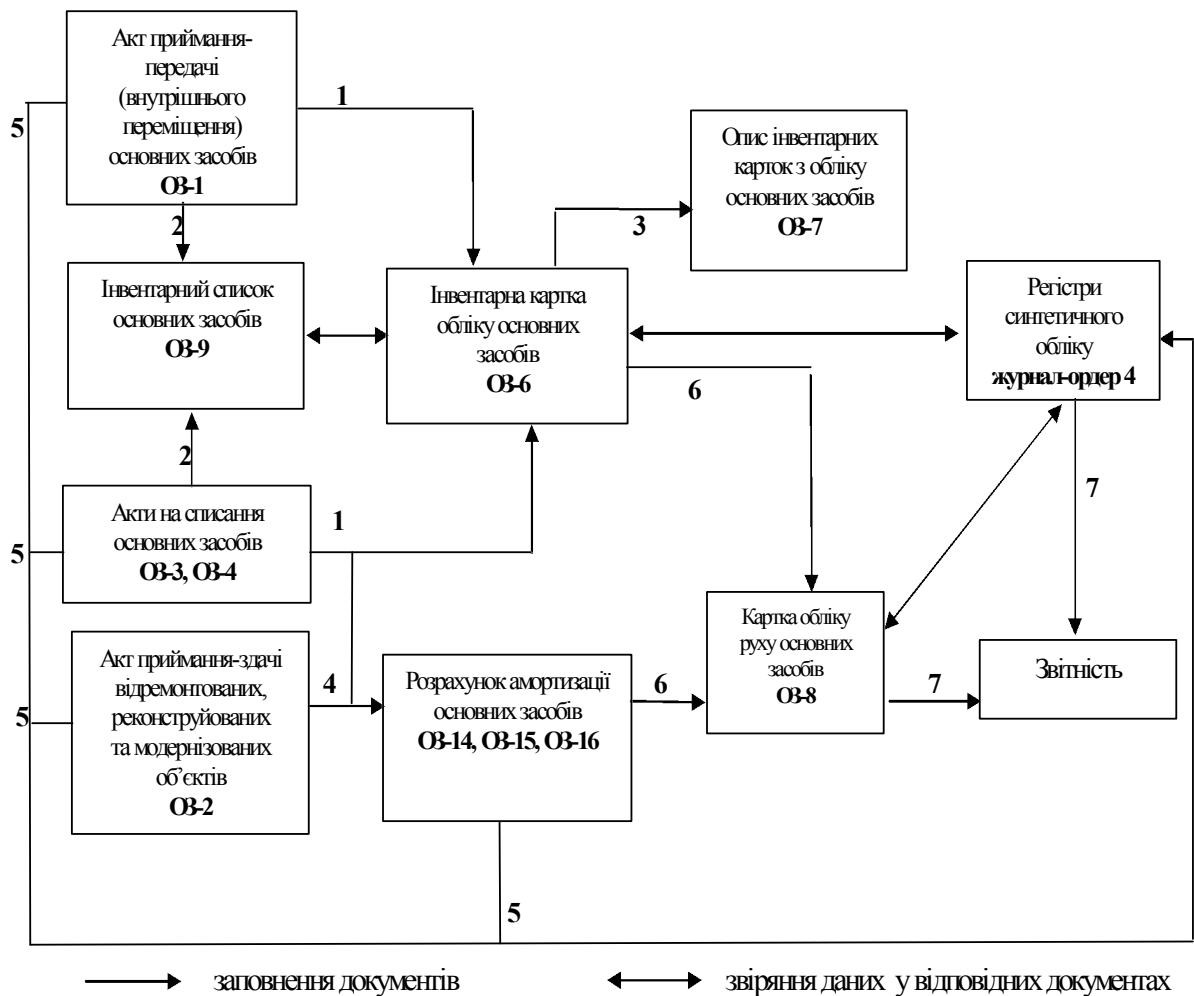

Рис.1. Схема документообороту основних засобів на підприємстві

При здійсненні **капітальних інвестицій** будівництво здійснюють господарським або підрядним способом.

Будівництво господарським способом - це виконання всього комплексу робіт самим забудовником (підприємством, організацією) власними силами. У цьому разі підприємство - забудовник виступає у ролі керівника будівництва й виконавця будівельно-монтажних робіт одночасно. із цією метою воно створює на період будівництва необхідний апарат управління та виробничу базу, здійснює на тимчасовій основі наймання необхідних працівників та залучення відповідної будівельної техніки. На практиці така ситуація найбільш імовірна, коли будівельна організація зводить будь-який об'єкт для власних потреб.

За будівельно-монтажними роботами, які виконують господарським способом, забудовник обліковує витрати за кожним об'єктом. До витрат

відносять: матеріали, заробітну плату (оплату праці), відрахування на соціальні заходи, витрати на експлуатацію будівельних машин та механізмів, інші прямі витрати, загальновиробничі витрати.

Будівельні матеріали відносять до витрат виробництва на підставі накладних або лімітно-забірних карток.

Первинний документ із обліку праці та її оплати у будівництві - це наряд на відрядну роботу. Нараховані суми оплати праці із нарядів групують за витратами виробництва для віднесення на відповідні об'єкти будівництва, а також заносять у таблиць обліку робочого часу та підраховують у розрахунково-платіжній відомості належні суми для виплати працівникам.

Якщо будівництво виконують *підрядним способом*, то між замовником та підрядником укладається договір підряду (контакт) на весь період будівництва. Ціна контракту визначається сторонами за домовленістю та залежить від розміру витрат. Для визначення ціни використовують проектно-кошторисну документацію. Замовник приймає виконані роботи за ***Актом приймання виконаних підрядних робіт (форма № КБ-2)***, який складають у двох примірниках - один для замовника та один для підрядника та/або ***Довідкою про вартість виконаних робіт та витрат (форма №КБ-3)***.

3. Облік необоротних матеріальних активів

Необоротні матеріальні активи є одним із основних факторів виробництва, тому варто приділити особливу увагу їх обліку.

Як вже було зазначено до складу необоротні матеріальні активи входять основні засоби та інші необоротні матеріальні активи. Найбільшу питому вагу серед необоротних матеріальних активів підприємства займають основні засоби, тому детальніше розглянемо їх облік.

Відповідно до п(С)БО *7 основні засоби* — матеріальні активи, що утримуються на підприємстві для їх використання у процесі виробництва чи постачання товарів, надання послуг, здавання у оренду іншим особам або для виконання адміністративних та соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)[16].

Важливе значення у системі обліку має правильна оцінка основних засобів та інших необоротних активів. Розрізняють такі види оцінки вартості необоротних активів:

- о первісна вартість;
- о переоцінена вартість;
- о залишкова вартість;
- о справедлива вартість;
- о вартість, яка амортизується;
- о ліквідаційна вартість.

Первісна вартість - історична (фактична) собівартість необоротних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) необоротних активів[16].

Переоцінена вартість - вартість необоротних активів після їх переоцінки.

Залишкова вартість - різниця між первісною (переоціненою) вартістю та сумою зносу основних засобів.

Справедлива вартість - ринкова вартість, визначена шляхом експертної оцінки, яку, як правило, визначають професійні оцінювачі.

Вартість, яка амортизується - первісна або переоцінена вартість необоротних активів за вирахуванням їх ліквідаційної вартості.

Ліквідаційна вартість - сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних із продажем (ліквідацією)[16].

За первісною вартістю зараховуються на баланс підприємства придбані у постачальників або створені власними силами основні засоби.

Первісна вартість об'єкта основних засобів відповідно до п. 8 П(С)БО 7 включає:

- суми, що сплачують постачальникам активів та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків);
- реєстраційні збори, державний збір та аналогічні платежі, здійснені у зв'язку із придбанням (отриманням) прав на об'єкт основних засобів;
- суми ввізного мита;
- суми непрямих податків у зв'язку із придбанням (створенням) основних засобів (якщо вони не відшкодовуються підприємству);
- витрати зі страхування ризиків доставки основних засобів;
- витрати на установку, монтаж, налагодження основних засобів;
- інші витрати, безпосередньо пов'язані із доведенням основних засобів до стану, у якому вони придатні для використання із запланованою метою.

Одиницею обліку основних засобів, відповідно до П(С)БО 7, є об'єкт основних засобів.

Об'єкт основних засобів – це закінчений пристрій із усіма пристосуваннями та приладдям до нього або окремих конструктивно відокремлених предметів, що призначений для виконання певних самостійних функцій, чи відокремлений комплекс конструктивно об'єднаних предметів

одного або різного призначення, що мають для їх обслуговування загальні пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, унаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс – певну роботу тільки у складі комплексу, а не самостійно або інший актив, що відповідає визначенню основних засобів, або частина такого активу, що контролюється підприємством[16].

Для ведення синтетичного обліку основних засобів використовується рахунок 10 «Основні засоби»[18]. Це активний рахунок, за дебетом якого відображається надходження основних засобів, їх дооцінка, за кредитом — вибуття та оцінка. До даного рахунку відкривається наступні субрахунки:

- 100 "Інвестиційна нерухомість"
- 101 "Земельні ділянки"
- 102 "Капітальні витрати на поліпшення земель"
- 103 "Будинки та споруди"
- 104 "Машини та обладнання"
- 105 "Транспортні засоби"
- 106 "Інструменти, прилади та інвентар"
- 107 "Тварини"
- 108 "Багаторічні насадження"
- 109 "Інші основні засоби"

Надходження основних засобів здійснюється у результаті:

- придбання за плату;
- будівництво (підрядним та господарським способами);
- внесення засновниками до статутного капіталу;
- безоплатне одержання;
- отримання у обмін на неподібні або подібні об'єкти.

Придбання об'єктів основних засобів за плату, а також їхнє будівництво відображаються як капітальні інвестиції підприємства, для обліку яких призначений рахунок 15 «Капітальні інвестиції»[11]. Придбаний об'єкт ОЗ зараховується на баланс за первісною вартістю.

Типові кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку для відображення надходження основних засобів показані у табл.2-6[9, ст.28-29].

Таблиця 2.

Кореспонденція рахунків бухгалтерського обліку для відображення придбання основних засобів за плату

№ г.о.	Зміст господарської операції	Кореспонденція	
		Дебет	Кредит
1.	Відображення суми за договором постачання	15	63
2.	Відшкодування ПДВ	641	63
3.	Відображення сум за консультаційні, реєстраційні, транспортні послуги та інші витрати, пов'язані із придбанням основних засобів	15	685
4.	Відображення сум ПДВ із наданих послуг	641	685
5.	Зарахування об'єктів до складу основних засобів	10	15

Таблиця 3.

Кореспонденція рахунків бухгалтерського обліку для відображення об'єктів основних засобів як внеску до статутного капіталу

№ г.о.	Зміст господарської операції	Кореспонденція	
		Дебет	Кредит
1.	Формування зареєстрованого статутного капіталу відповідно до засновницьких документів	46	401
2.	Одержання від учасника об'єкта основних засобів	15	46
3.	Витрати транспортування, монтаж вказаного об'єкта основних засобів	15	685, 66, 65, 23, 91 та ін.
4.	Відображення сум ПДВ із транспортних та монтажних витрат	641	685
5.	Зарахування об'єктів до складу основних засобів	10	15

Таблиця 4.

Кореспонденція рахунків бухгалтерського обліку для відображення безоплатного одержання об'єктів основних засобів

№ г.о.	Зміст господарської операції	Кореспонденція	
		Дебет	Кредит
1.	Відображення вартості безоплатно одержаних основних засобів	10	424
2.	Витрати транспортування та монтаж безоплатно одержаних основних засобів	15	685
3.	Відображення сум ПДВ із транспортних та монтажних послуг	641	685.
4.	Зарахування витрат на транспортування та монтаж безоплатно одержаних основних засобів до їх первісної вартості	10	15
5.	Визнання доходу одночасно із нарахуванням амортизації основних засобів за період експлуатації	424	745

Таблиця 5.

Кореспонденція рахунків бухгалтерського обліку для відображення отримання об'єктів основних засобів у результаті обміну неподібними активами

№ г.о.	Зміст господарської операції	Кореспонденція	
		Дебет	Кредит
1.	Отримано об'єкт основних засобів за бартером	15	63
2.	Відображено податковий кредит із ПДВ	641	63
3.	Зарахування до складу основних засобів	10	15
4.	Відпуск продукції, виконання робіт	36	70, 71
5.	Відображено зобов'язань із ПДВ	70, 71	641
6.	Собівартість відпущеної готової продукції, виконаних робіт	90	23, 26
7.	Зарахування взаємних розрахунків за здійсненими операціями	63	36

Таблиця 6.

Кореспонденція рахунків бухгалтерського обліку для відображення інших випадків зарахування об'єктів основних засобів на баланс

№ г.о.	Зміст господарської операції	Кореспонденція	
		Дебет	Кредит
1.	Оприбуткування раніше не врахованих на балансі основних засобів (лишків під час інвентаризації)	10	746
2.	Переведення неправильно зарахованих малоцінних необоротних матеріальних активів до складу основних засобів	10	112

В процесі виробництва як основні засоби втрачають свою вартість та у вигляді амортизаційних відрахувань переносять її на створювані на підприємстві продукцію, роботи, послуги.

Амортизація — систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації). Нарахування амортизації здійснюється протягом строку корисного використання (експлуатації) об'єкта, який встановлюється підприємством при визнанні цього об'єкта активом (при зарахуванні на баланс), та призупиняється на період його реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації[6, ст. 38].

Амортизація основних засобів (крім інших необоротних матеріальних активів) нараховується із застосуванням таких методів:

- 1) прямолінійного;
- 2) зменшення залишкової вартості;
- 3) прискореного зменшення залишкової вартості;
- 4) кумулятивного;
- 5) виробничого.

Нарахування амортизації проводиться щомісячно. Нарахування амортизації починається із місяця, наступного за місяцем, у якому об'єкт основних засобів став придатним для корисного використання. Нарахування амортизації припиняється, починаючи із місяця, наступного за місяцем вибуття об'єкта основних засобів.

Амортизація інших необоротних матеріальних активів нараховується за методами, які застосовуються для основних засобів. Амортизація малоцінних необоротних матеріальних активів та бібліотечних фондів може нараховуватися у першому місяці використання об'єкта у розмірі 50 відсотків його вартості, яка амортизується, та решта 50 відсотків вартості, яка амортизується, у місяці їх вилучення із активів (списання із балансу) внаслідок невідповідності критеріям визнання активом або у першому місяці використання об'єкта 100 відсотків його вартості[2, с.166].

Для узагальнення інформації про нараховану амортизацію передбачено пасивний контрактивний *рахунок 13 "Знос (амортизація) необоротних активів"*. За кредитом рахунку 13 відображається нарахування амортизації необоротних активів, а за дебетом її зменшення. Узагальнення інформації про суму зносу тих необоротних активів, облік яких ведеться на рахунку 10 "Основні засоби", відображається на субрахунку 131 "Знос основних засобів", а узагальнення інформації про суму зносу тих необоротних активів, облік яких ведеться на рахунку 11 "Інші необоротні матеріальні активи", здійснюється на субрахунку 132 "Знос інших необоротних матеріальних активів"[18]. Аналітичний облік за рахунком 13 ведеться відповідно за видами основних засобів та інших необоротних матеріальних активів.

На суму нарахованої амортизації збільшуються витрати підприємства відповідно до виду діяльності та зносу основних засобів. Це відображають наступним записом: Д-т 23, 91, 92, 93, 94 К-т 13.

Для забезпечення нормального функціонування та ефективного використання, а також продовження строку служби основні засоби підлягають періодичним ремонтам (поточному, капітальному). Ремонт основних засобів може виконуватися трьома способами — підрядним, господарським або змішаним.

При підрядному способі всі види робіт виконує підрядна організація, а підприємство-замовник здійснює оплату пред'явлених розрахунково-платіжних документів за виконані та прийняті за актами роботи (виходячи із їх договірної вартості). При цьому роблять запис по кредиту рахунків 63, 685 та дебету рахунків:

23 «Виробництво», 91 «Загальновиробничі витрати» (на вартість ремонту об'єктів виробничого призначення);

92 «Адміністративні витрати» (на вартість ремонту об'єктів загальногосподарського призначення);

93 «Витрати на збут» (на вартість ремонту об'єктів основних засобів, які використовуються у підрозділах, зайнятих збутом продукції);

949 «Інші витрати операційної діяльності» (на вартості ремонту об'єктів житлово-комунального та соціально-культурного призначення) та ін.

При господарському способі виконання робіт затрати по ремонту основних засобів відображаються на дебеті рахунків обліку витрат виробництва або обігу у кореспонденції із кредитом відповідних рахунків. Можливі такі варіанти здійснення ремонту та його обліку[9, ст. 34]:

— Якщо ремонт основних засобів виконується спеціальним підрозділом підприємства (ремонтною бригадою):

Д-т 23 (субрахунок «Ремонтні роботи»)

К-т 20, 66, 65, 13

Визначена за даними рахунка 23 «Виробництво» собівартість ремонтних робіт списується із кредиту цього рахунка на затрати тих господарських підрозділів, де знаходяться у експлуатації відремонтовані об'єкти. Дана операція відображається наступним записом:

Д-т 23, 91, 92, 93, 94   К-т 23 (субрахунок «Ремонтні роботи»)

Якщо ремонт здійснюється працівниками, які забезпечують експлуатацію об'єктів основних засобів робиться наступний запис:

Д-т 23, 91, 92, 93, 94   К-т 20, 66, 65

У разі проведення ремонту змішаним способом частина робіт виконується власними силами, а частина — спеціалізованими підрядними організаціями. При цьому має місце поєднання бухгалтерських записів, які використовуються при перших двох способах.

Якщо підприємство здійснює *поліпшення* (добудову, реконструкцію, модернізацію, технічне переозброєння тощо), тобто роботи, від яких очікується збільшення вигод у майбутньому, то такі дії розцінюються як капітальні інвестиції[6, ст.42]. Вони обліковуються на рахунку 15, у дебеті якого відображають понесені витрати. На суму поліпшення збільшується первісна вартість основних засобів.

Дані операції відображаються такими бухгалтерськими проведеннями:

Д-т 15   К-т 20, 66, 65   витрати на поліпшення основних засобів;

Д-т 10   К-т 15   збільшення первісної вартості.

Об'єкт необоротних активів відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби» вилучається із активів (списується із балансу) у разі його *вибуття* внаслідок продажу, безоплатної передачі або неможливості визнання активом. Підприємства мають право продавати, здійснювати внески у статутний капітал, обмінювати, надавати безоплатно у тимчасове користування об'єкти необоротних активів іншим підприємствам, організаціям, установам та громадянам.

Реалізація необоротних активів здійснюється за узгодженими між сторонами цінами. При цьому основні засоби спочатку переводяться до

складу товарів та у вигляді останніх списуються із балансу підприємства. Бухгалтерські записи здійснюються на підставі первинних документів про передачу об'єкта покупцеві (рахунка, акта, накладної на відпуск та ін.).

Типова кореспонденція рахунків бухгалтерського обліку для відображення операцій із вибуттянеоборотних активів наведена у табл.7-10.

Таблиця 7.

Кореспонденція рахунків із обліку реалізаціїнеоборотних активів

№ г.о.	Зміст господарської операції	Кореспонденція	
		Дебет	Кредит
1.	Відображено дохід від реалізації необоротних активів	37	712
2.	На суму ПДВ у ціні реалізації	712	641
3.	Списуються реалізовані необоротні активи у частині нарахованого зносу	13	10, 11
4.	Залишкова вартість об'єкта переводиться до складу товарів та груп вибуття	286	10, 11
5.	Списується вартість групи вибуття, утримуваної для продажу	943	286
6.	Віднесення доходів на збільшення фінансових результатів	712	79
7.	Віднесення витрат на зменшення фінансових результатів	79	943

Таблиця 8.

Кореспонденція рахунків із обліку ліквідаціїнеоборотних активів

№ г.о.	Зміст господарської операції	Кореспонденція	
		Дебет	Кредит
1.	Списується вартість ліквідованих необоротних активів у частині нарахованого зносу	131	10, 11
2.	Списується залишкова вартість ліквідованих необоротних активів	976	10, 11
3.	Витрати, пов'язані із ліквідацією необоротних активів	976	20, 23, 66, 65
4.	Доходи від ліквідації необоротних активів	20, 22	746
5.	Нарахування до бюджету суми ПДВ у разі ліквідації не повністю зношених необоротних активів	976	641

Таблиця 9.

Кореспонденція рахунків із обліку безкоштовної передачінеоборотних активів

№ г.о.	Зміст господарської операції	Кореспонденція	
		Дебет	Кредит
1.	Списується вартість переданих необоротних активів у частині нарахованого зносу	131	10, 11
2.	Списується залишкова вартість переданих необоротних активів	976	10, 11
3.	Нарахування до бюджету суми ПДВ (20% від залишкової вартості)	976	641

Кореспонденція рахунків із відображення списання нестачі або псування необоротних активів

№ г.о.	Зміст господарської операції	Кореспонденція	
		Дебет	Кредит
1.	Списуються вартість нестачі або псування необоротних активів у частині нарахованого зносу	131	10, 11
2.	Списується залишкова вартість необоротних активів	976	10, 11
3.	Сума, що підлягає відшкодуванню винними особами	375	746
4.	Відображено суму ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету	746	641
5.	Відображення суми недостачі, яка справляється до бюджету	746	642
6.	Одержання суми відшкодування від винних осіб за втрати необоротних активів	30, 31	375

Інші необоротні матеріальні активи — матеріальні активи, які призначені для використання більше року (або операційного циклу, якщо він перевищує рік)[16].

Бухгалтерський облік інших необоротних активів регламентується П(С)БО 7 «Основні засоби». Вони відображаються за первісною вартістю. Причому процес набуття таких активів та їх документальне оформлення аналогічне оприбуткуванню основних засобів.

Для обліку та узагальнення інформації про наявність та рух інших необоротних матеріальних активів, які не відображені у складі об'єктів обліку на рахунку призначений рахунок 11 "Інші необоротні матеріальні активи"[18].

За дебетом рахунку 11 "Інші необоротні матеріальні активи" відображається надходження (придбаних, створених, безоплатно отриманих інших необоротних матеріальних активів на підприємство (за первісною вартістю); сума витрат, яка пов'язана із поліпшенням об'єкта (реконструкція, модернізація), що приводить до збільшення майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від використання об'єкта; сума дооцінки вартості об'єкта необоротних матеріальних активів. За кредитом рахунку 11 відображаються вибуття інших необоротних матеріальних активів внаслідок продажу, безоплатної передачі або невідповідності критеріям визнання активом, а також у разі часткової ліквідації об'єкта та сума їх уцінки.

Рахунок 11 "Інші необоротні матеріальні активи" має такі субрахунки:

111 "Бібліотечні фонди"

112 "Малоцінні необоротні матеріальні активи"

113 "Тимчасові (нетитульні) споруди"

114 "Природні ресурси"

115 "Інвентарна тара"

116 "Предмети прокату"

117 "Інші необоротні матеріальні активи"

Вартість інших необоротних активів погашається нарахуванням амортизації методом, який визначається підприємством самостійно виходячи із очікуваного способу використання таких об'єктів та фіксується у наказі про облікову політику. Амортизація малоцінних необоротних матеріальних активів та бібліотечних фондів може нараховуватися за вибором підприємства такими методами:

1) у першому місяці використання об'єкта у розмірі 50% його вартості, яка амортизується, та решта 50% — у місяці їх вилучення із активів (списання із балансу) внаслідок невідповідності критеріям визнання активом або

2) у першому місяці використання об'єкта у розмірі 100% його вартості.

Кореспонденція рахунків із обліку інших необоротних матеріальних активів наведена у табл. 11:

Таблиця 11.

**Типова кореспонденція рахунків із обліку операцій із іншими
необоротними активами**

Назва господарської операції	Дебет	Кредит
Отримано інші необоротні матеріальні активи (ІНМА) згідно із договором купівлі-продажу	153	631
Придбано ІНМА за рахунок підзвітних сум	153	372
Одержано ІНМА як внесок до статутного капіталу	11	46
Одержано ІНМА безоплатно	11	42
Передано у експлуатацію ІНМА	11	153
Нараховано амортизацію на ІНМА, що використовуються	23, 91, 92, 93	132
Списано ІНМА	132	11

Аналітичний облік необоротних матеріальних активів ведеться щодо кожного об'єкта цих активів.

Облік витрат на проведення ремонтів та поліпшень інших необоротних матеріальних активів здійснюється аналогічно, як та облік основних засобів[21, ст.68]. Майже відсутні особливості та у обліку вибуття інших необоротних матеріальних активів, який наведено у табл.7-10.

Капітальні інвестиції — це затрати підприємства на придбання та створення нових та модернізацію, модифікацію, добудову, дообладнання та реконструкцію діючих необоротних матеріальних активів.

Бухгалтерський облік таких інвестицій ведеться на рахунку 15 «Капітальні інвестиції». За дебетом рахунка відображаються витрати на придбання, створення та поліпшення необоротних активів, за кредитом — їх списання на собівартість прийнятих у експлуатацію об'єктів[18].

Рахунок 15 «Капітальні інвестиції» має субрахунки, призначення яких представлено у табл.12.

Таблиця 12.

Субрахунки рахунка 15 «Капітальні інвестиції»

№ суб-рахунку	Назва	Призначення
151	Капітальне будівництво	Облік витрат на будівництво, яке ведеться господарським та підрядним способом для власних потреб підприємства. Облік устаткування, яке підлягає монтажу у процесі будівництва
152	Придбання (виготовлення) основних засобів	Облік витрат на придбання та виготовлення власними силами основних засобів (крім об'єктів будівництва)
153	Придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів	Облік витрат на придбання та виготовлення власними силами активів, облік яких ведеться на рахунку 11 «Інші необоротні нематеріальні активи»
155	Придбання (вирощування) довгострокових біологічних активів	Облік придбання, вирощування, та створення довгострокових біологічних активів, які обліковуються на рахунку 16 «Довгострокові біологічні активи»

Аналітичний облік капітальних інвестицій здійснюється за видами основних засобів, інших необоротних матеріальних активів та за окремими інвентарними об'єктами.

4. Аналіз ефективності використання та руху необоротних матеріальних активів

У процесі виробничої та фінансової діяльності підприємства зацікавлені у збереженні й ефективному використанні основних засобів та інших необоротних активів. Для оцінки та аналізу цих процесів використовують такі групи показників:

1 група – показники забезпечення підприємства основними засобами.

1. *Фондомісткість* — показник, який характеризує рівень середньорічної вартості основних засобів на одиницю вартості виробленої валової продукції. Він показує рівень забезпеченості підприємства основними засобами та визначається за формулою[3, ст. 245]:

$$\text{Фондомісткість} = \frac{\text{балансова вартість основних засобів}}{\text{чистий дохід (виручка) від реалізації}}$$

2. *Фондоозброєність* — показник, що характеризує рівень забезпеченості основними виробничими фондами промислово-виробничого персоналу підприємства; показує скільки основних засобів припадає на одного працівника підприємства та визначається за такою формулою[3, ст. 248]:

$$\text{Фондоозброєність} = \frac{\text{балансова вартість основних засобів}}{\text{середньооблікова чисельність працюючих}}$$

3. *Коефіцієнт реальної вартості основних засобів* у майні підприємства показує питому вагу залишкової вартості основних засобів у загальній вартості майна підприємства та визначається :

$$\text{Коеф. реальної вартості ОЗ} = \frac{\text{залишкова вартість основних засобів}}{\text{валюта балансу}}$$

2 група – показники стану основних засобів. До цієї групи належать наступні показники:

4. **Коефіцієнт зносу основних засобів** відображає рівень зносу основних засобів та визначається:

$$\text{Коефіцієнт зносу ОЗ} = \frac{\text{сума зносу основних засобів}}{\text{балансова вартість основних засобів}}$$

5. **Коефіцієнт придатності основних засобів** показує, яка частина основних засобів є придатною для експлуатації та визначається:

$$\text{Коефіцієнт придатності ОЗ} = \frac{\text{залишкова вартість основних засобів}}{\text{балансова вартість основних засобів}}$$

6. **Коефіцієнт оновлення основних засобів** характеризує частку введених нових основних засобів у загальній вартості основних засобів та визначається за формулою[5, ст. 148]::

$$\text{Коефіцієнт оновлення ОЗ} = \frac{\text{вартість введених основних засобів}}{\text{балансова вартість основних засобів}}$$

7. **Коефіцієнт вибуття основних засобів** показує частку виведених із експлуатації основних засобів у балансовій вартості основних засобів[3, ст. 98].

$$\text{Коефіцієнт вибуття ОЗ} = \frac{\text{вартість виведених із експлуатації ОЗ}}{\text{балансова вартість основних засобів}}$$

8. **Коефіцієнт приросту основних засобів** показує рівень збільшення (зменшення) основних засобів внаслідок введення нових основних засобів та виведення із експлуатації зношених чи застарілих основних засобів.

3 група – **показники ефективності використання основних засобів.**

9. **Фондовіддача основних засобів** — показник, який відображає суму чистого доходу від реалізації продукції на одну гривню основних засобів, які беруть участь у виробництві цієї продукції. Цей показник характеризує

ефективність використання основних засобів та визначається за формулою[10, ст. 91]:

$$\text{Фондовіддача} = \frac{\text{чистий дохід (виручка) від реалізації}}{\text{балансова вартість основних засобів}}$$

Збільшення фондовіддачі основних виробничих фондів свідчить про підвищення ефективності їх використання, що є позитивним явищем у економіці підприємств.

Основними шляхами підвищення фондовіддачі основних фондів є збільшення обсягу виробництва продукції за рахунок більш інтенсивного їх використання та зниження середньорічної вартості цих фондів за рахунок ліквідації зношених, малопродуктивних та невикористаних у виробництві основних засобів.

10. **Рентабельність основних засобів** характеризує ефективність використання основних засобів, відображає суму валового прибутку на одну гривню основних засобів, розраховується за формулою[20, ст. 308]:

$$\text{Рентабельність основних засобів} = \frac{\text{загальний прибуток за звітний період}}{\text{балансова вартість основних засобів}}$$

До показників ефективності використання основних засобів можна також віднести показник питомої ваги активної частини основних засобів у їх загальній сумі[10, ст. 93].

Під час аналізу ефективності використання основних засобів необхідно вивчити обсяг основних засобів, темпи їх зростання за відповідні періоди, співвідношення окремих груп у загальній вартості фондів (їх структуру), визначити активну частину фондів, причини зміни їх обсягів та структури, шляхи покращення структури. Необхідно враховувати, що різні види основних засобів беруть різну участь у процесі господарської діяльності підприємства. Невиробничі основні засоби у виробництві безпосередньої участі не беруть, вони лише обслуговують культурно-побутові потреби колективу.

Ефективність функціонування підприємства забезпечується при високому рівні оновлення основних засобів, підвищенні коефіцієнта їх придатності, зростанні показників фондівіддачі та рентабельності основних засобів та зниженні показника фондомісткості виробництва.

Висновок

Діяльність промислових та інших підприємств значною мірою залежить від їх забезпеченості необоротними матеріальними активами та ефективності їх використання. Стан та ефективність використання основних засобів безпосередньо впливає на виконання виробничої програми підприємства й можливість отримання прибутку; є важливим фактором підвищення ефективної діяльності підприємства. Тому на підприємствах важливе значення має як систематичне оцінювання стану основних засобів, так та аналіз ефективності їх використання.

Проблеми обліку необоротних активів у сучасних умовах господарювання набувають особливої актуальності у зв'язку із потребою отримання інвесторами та іншими зацікавленими користувачами точної та достовірної інформації про стан та ефективність використання основних засобів, нематеріальних активів та інших їх видів. Для удосконалення обліку основних засобів на підприємстві необхідно використовувати нові методи управління та сучасні технічні засоби побудови різноманітних інформаційних систем.

Дослідження економічної сутності терміну необоротні активи свідчить, що однозначного тлумачення їх змісту у літературних та нормативно-правових джерелах немає. Виходячи із цього, необхідним є узгодження нормативних актів України та введення єдиного загальноприйнятого терміну необоротні активи, яке б достатньою мірою розкривало його зміст.

Ефективність виробничо-господарської діяльності підприємства залежить від структури та інтенсивності використання його основних засобів. Тому важливим напрямом фінансової роботи на підприємстві та є обґрунтування та вибір оптимальних джерел фінансування придбання та експлуатації основних засобів підприємства, оцінювання показників ефективності їх використання, формування ефективної амортизаційної та інвестиційної політики.

Забезпечення певних темпів розвитку та підвищення ефективності виробництва можливе за умови інтенсифікації відтворення та ліпшого використання діючих основних засобів. Ці процеси, із одного боку, сприяють постійному підтриманню належного технічного рівня кожного підприємства, а із іншого - дають змогу збільшувати обсяг виробництва продукції без додаткових інвестиційних ресурсів, знижувати собівартість виробів за рахунок зниження питомої амортизації й витрат на обслуговування виробництва та його управління, підвищувати фондвіддачу та прибутковість.

Одним із необхідних та важливих чинників збільшення обсягу та поліпшення якості виробленої продукції є забезпеченість підприємств необоротними активами та ефективність їх використання. Розширення, підтримання належного функціонального стану, оновлення, модернізація та раціональне використання необоротних активів сприятимуть сталому функціонуванню та розвитку підприємств, а отже, підвищуватимуть рівень їх конкурентоспроможності.

Список використаної літератури

1. Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник для студентів спеціальності “Облік та аудит” вищих навчальних закладів. / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – 7-ме вид., доп. та перероб. – Житомир: ПП “Рута”, 2006. – 832 с.
2. Гавриловська, Л. М. Фінансовий облік [Текст] : навч.-метод . посіб . для самост. вивч. дисц. / Л . М . Гавриловська , А . С . Ларіонова . – К. : КНЕУ, 2006. – 320 с. – ISBN 8-6334-9215-4.
3. Деева Н.М., Дедіков О.І. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 328 с.
4. Діброва Н. Загальні принципи класифікації необоротних активів на підприємствах // Баланс. – 2012. - №4.
5. Економічний аналіз підприємства: Навч. посібник для студ ВНЗ / Кругляк Б. С., Бондар Т. П., Зайцева О. Б., Ковальов А. І., Скиба Г. В. – Хмельницький:Хмельницький державний університет, 2004. – 420 с.
6. Задорожний, З.-М. В. Актуальні питання облікової політики підприємств щодо необоротних активів [Текст] : монографія / З.-М. В. Задорожний, Л. Г. Семенен, Л. Т. Богуцька. – Тернопіль : ТНЕУ, 2012. – 237 с. – До 50-річчя ТНЕУ.
7. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність у Україні від 16.07.1999 р. [Електронний ресурс].—Режим доступу: [//zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14)

8. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. №291// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
9. Крупка Я.Д., Задорожний З.В., Гудзь Н.В., Денчук П.Н., Мельник Р.О., Микитюк Н.Я., Романів Р.В. Фінансовий облік : підручник. – 3-тє вид., доповн. та переробл. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – 418 с. – 978-966-654-3458.
10. Мазуркевич, І. О. Оцінка ефективності використання основних засобів на підприємстві [Текст] / І. О. Мазуркевич // Формування ринкових відносин у Україні. – 2006. – № 2. – С. 91–94.
11. Методичні рекомендації із бухгалтерського обліку основних засобів, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 30.09.2003 р. № 561 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>
12. Наказ Міністерства економіки України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій із приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства» від 19.01.2006 р. №14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uazakon.com/big/text1518/pg1.htm>.
13. Наказ Фонду державного майна України «Про порядок віднесення майна до такого, що включається до складу цілісного майнового комплексу державного підприємства» від 29. 12. 2010р. №1954. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0109-11>.
14. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 7 лютого 2013 р. №73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
15. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи», затверджено наказом Міністерства фінансів України від 18.11.2005 року № 790 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05>
16. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджено наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 року № 92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>
17. Порядок бухгалтерського обліку, збереження та використання необоротних активів у Федерації профспілок України: Розпорядження

голови ФПУ від 13.11. 2006 р. №180. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.licasoft.com.ua>.

18. Постанова Національного банку України «Про затвердження Інструкції із бухгалтерського обліку основних засобів та нематеріальних активів банку України» від 20.12.2005р. №480 із доповненнями та змінами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0040-06>.
19. Садовська І. Б. Бухгалтерський облік : навч. посіб. / І. Б. Садовська.– К. : ЦУЛ, 2013.– 688 с.
20. Сопко В. В. Бухгалтерський облік: Навч. Посібник / Сопко В. В. – [3-тє вид., перероб. та доп.]. – К.: КНЕУ, 2011. – 578 с.
21. Сучасні проблеми обліку : монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф. М. С. Пушкаря. — Тернопіль : ТНЕУ, 2010. — 268 с.